

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت آموزشی

«نابیدیه اعضای هیئت داوران جلسه دفاع رساله دکتری»

تاریخ: چهارشنبه خرداد

۱۴۰۱

شماره:

پایان نامه جناب آقای سید محمد حسینی تبعه افغانستان دارای کد تحصیلی ۱۱۵۴۰۹۹

تحت عنوان:

«الکون نخی جائزین مجازات عرفی به جای مجازات اسلامی از منظر فقه اسلامی»

در تاریخ ۱۴۰۱/۳/۴ توسط هیئت محترم داوران بررسی گردید و با نمره ۱۸٫۵ و درجه عالی پذیرفته شد و برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می گردد.

محل امضا و تاریخ	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	هیئت داوران
	استاد	حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد باقر گرایلی	استاد راهنما
	استاد	جناب آقای دکتر عباس شیخ الاسلامی	استاد مشاور اول
	استاد	حجة الاسلام و المسلمین دکتر مرتضی نوروزی	استاد مشاور دوم
	استاد	حجة الاسلام و المسلمین دکتر رضا دانشور ثانی	استاد داور اول
	استاد	حجة الاسلام و المسلمین دکتر عبد الرضا اصغری	استاد داور دوم
	استاد	جناب آقای دکتر غلام حیدر علامه	استاد داور سوم

معاون آموزشی جامعه المصطفی العالمیه

عنوان

امکان‌سنجی جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی از منظر فقه اسلامی

رساله دکتری رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

استاد راهنما

دکتر محمد باقر گرایلی

استاد مشاور اول

دکتر عباس شیخ‌الاسلامی

استاد مشاور دوم

حجة الاسلام و المسلمین مرتضی نوروزی

دانش‌پژوه

سید محمد حسینی

۱۴۰۱/۳/۴

مسئولیت مطالب مندرج در این رساله به عهده نویسنده است.

هرگونه استفاده از این رساله با ذکر منبع، اشکالی ندارد و نشر آن بدون اجازه از المصطفی (ص)

ممنوع می باشد.

تقدیم به روح مطهر پیامبرگرامی اسلام حضرت خاتم الانبیاء (صلوات الله علیه) و امامان اهل بیت (علیهم السلام)؛ آنان که تبیین صحیح دین مهم‌ترین دغدغه‌شان بود. آن بزرگوارانی که تمام عمر خود را وقف کردند تا دین و دین‌داری باقی بماند.

خدای متعال را سپاس گذارم که به این کمینه توفیق عنایت کرد تا بتوانم رساله دکتری را با موفقیت به پایان برسانم. در اینجا بر خود لازم میدانم از تمامی اساتید بزرگواری که مرا در تدوین این اثر یاری کرده‌اند، مراتب سپاس و قدردانی خود را ابراز نمایم.

در ابتدا از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر گرایلی که راهنمایی این رساله را بر عهده داشتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از اساتید بزرگواریم جناب آقای دکتر شیخ‌الاسلامی و جناب حجة الاسلام والمسلمین استاد نوروزی نیز که به‌عنوان اساتید مشاور، این جانب را در تدوین این رساله یاری کرده‌اند، سپاس گذارم همچنین از اساتید گرامی دکتر دانشورثانی، دکتر اصغری و دکتر علامه که زحمت داوری این رساله را به عهده داشته‌اند نیز سپاس گذارم.

در پایان بر خود لازم میدانم مراتب قدردانی خود را از جناب حجة الاسلام والمسلمین صالح ریاست محترم جامعه المصطفی العالمیه نمایندگی خراسان و سایر همکاران محترم شان ابراز نمایم.

مشخصات رساله:

نام: سید محمد. نام خانوادگی: حسینی. کد تحصیلی: ۱۱۵۴۰۹۹. رشته تحصیلی: حقوق کیفری و

جرم‌شناسی. محل تحصیل: جامعه المصطفی العالمیه نمایندگی خراسان.

عنوان رساله: امکان‌سنجی جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی از منظر فقه اسلامی.

استاد راهنما: دکتر محمدباقر گرایلی. استاد مشاور اول: دکتر عباس شیخ‌الاسلامی. استاد مشاور دوم:

حجة الاسلام والمسلمین مرتضی نوروزی. تاریخ دفاع: ۱۴۰۱/۳/۴

تعداد منابع: ۲۳۷

چکیده

مسأله تغییر پذیری مجازات‌های اسلامی یکی از مسائلی است که در دهه‌های اخیر میان فقها و حقوق‌دانان مورد بحث جدی قرار گرفته است. بسیاری از فقهای اسلامی تغییر مجازات‌های اسلامی به خصوص مجازات‌های منصوص شرعی را جایز نمی‌دانند. از سوی دیگر برخی حقوق‌دانان و نویسندگان بر این عقیده‌اند که مجازات‌های اسلامی قابل تغییر است. به همین دلیل لازم است در مورد امکان یا عدم امکان تغییر مجازات‌های اسلامی تحقیق صورت بگیرد.

در این تحقیق در پی پاسخ به این سؤال هستیم که جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی تا چه حد امکان دارد؟

حاصل این تحقیق که به روش تحلیلی-توصیفی انجام شده، این است که مجازات‌های تعزیری قابل تغییر است. هرچند به عقیده فقهای امامیه بعضی از تعزیرات منصوص بوده و در حکم مجازات‌های حدی است. همچنین بعضی از فقها تعزیرات را منحصر در تازیانه می‌دانند. اما تتبع در متون فقهی نشان می‌دهد ماهیت تعزیرات قابل تغییر و در اختیار حاکم اسلامی است.

همچنین قصاص و دیات در صورت رضایت مجنی‌علیه یا ولی دم و موافقت بزه‌کار قابل تغییر است. اما مجازات‌های حدی قابل تغییر ماهوی نیست. با این وجود به دلیل موضوعیت نداشتن اجرای این مجازات‌ها، تراحم اجرای بعضی از این مجازات‌ها با قوعده مهم فقهی، لزوم احتیاط در دماء، محقق نبودن شرایط اجرای این مجازات‌ها و دشواری اثبات این مجازات‌ها حاکم اسلامی می‌تواند اجرای مجازات‌های حدی را متوقف و مجازات‌های دیگری جایگزین آن نماید.

کلیدواژه‌ها: مجازات اسلامی، مجازات عرفی، ثابت، متغیر، جایگزینی، موضوع حکم، موضوعیت، طریقت، حرمت و هن دین.

فهرست مطالب

۱	مقدمه	۱
۱	بیان مسئله	۱
۲	ضرورت تحقیق	۲
۲	پیشینه تحقیق	۲
۵	نوآوری تحقیق	۵
۵	سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق	۵
۵	فرضیه تحقیق	۵
۶	روش تحقیق	۶
۶	ساختار کلی تحقیق	۶
۱	بخش اول: مبانی نظری	۱

۱-۱- ماهیت مجازات در نظام کیفری اسلام و حقوق جزای عرفی

۱-۱-۱- ماهیت مجازات در نظام کیفری اسلام

۱-۱-۱-۱- مفهوم مجازات در لغت و اصطلاح فقها

۱-۱-۱-۲- اقسام مجازات در نظام کیفری اسلام

۱-۱-۲- ماهیت مجازات در حقوق جزای عرفی

۱-۱-۲-۱- مفهوم مجازات در حقوق جزای عرفی

۱-۱-۲-۲- اقسام مجازات در حقوق جزای عرفی

۲-۱- ضرورت شناخت احکام ثابت و متغیر و عوامل تغییر حکم

۲-۱-۱- احکام ثابت و متغیر

۲-۱-۲- ثابت بودن احکام اولی و متغیر بودن احکام ثانوی

۲-۱-۲-۱- ثابت بودن احکام تبلیغی و متغیر بودن احکام حکومتی و قضایی

۲-۱-۲-۲- ثابت بودن عبادات و متغیر بودن معاملات

۳۳-۱-۲-۱- ثابت بودن احکام منصوص و متغیر بودن احکام غیر منصوص.....

۳۴-۲-۲-۱- عوامل تغییر حکم.....

۳۴-1-2-2-1- نسخ.....

۳۷-۲-۲-۱- از بین رفتن موضوع حکم.....

۴۱-۳-۲-۱- تغییر ملاک حکم.....

۴۵-۴-۲-۱- تغییر عرف.....

۴۹- بخش دوم: بررسی دلایل عدم امکان تغییر مجازاتهای اسلامی.....

۴۹- فصل اول: دلایل نقلی.....

۴۹- فصل دوم: دلایل غیر نقلی.....

۵۰-۱-۲- دلایل نقلی.....

۵۰-۱-۱-۱- خاتمیت و اختصاص تشریح به خداوند.....

۵۱-۲-۱-۱-۱- خاتمیت شریعت اسلام.....

۵۴-۲-۱-۱-۲- اختصاص تشریح به خداوند.....

۵۶-۲-۱-۲- دائمی بودن حلال و حرام الهی و فطری بودن دین.....

۵۷-۱-۲-۱-۲- دائمی بودن حلال و حرام الهی.....

۵۸-۲-۲-۱-۲- تناسب احکام با فطرت بشر.....

۶۰-۲-۲- دلایل غیر نقلی.....

۶۰-۱-۲-۲- حقیقه بودن قضایای شرعی.....

۶۰-۱-۱-۲-۲- اقسام قضایا.....

۶۱-۲-۱-۲-۲- کیفیت جعل احکام شرعی.....

۶۴-۲-۲-۲- استصحاب بقای حکم شرعی و اطلاق مقامی.....

۶۴-۱-۲-۲-۲- اصل استصحاب بقای حکم شرعی.....

۶۶-۲-۲-۲- اطلاق مقامی.....

۳-۲-۲- ارتکاز مسلمانان و عدم اختصاص تکلیف به مخاطبان نزول وحی..... ۶۷

۳-۲-۱- ارتکاز مسلمانان ۶۷

۳-۲-۲- عدم اختصاص تکلیف به مخاطبان نزول وحی ۶۷

بخش سوم: بررسی دلایل موافقان امکان تغییر مجازاتهای اسلامی ۴۷

۱-۱- امضایی بودن مجازاتهای اسلامی ۱۱۰

۱-۱-۱- ماهیت موضوعات عرفی و احکام امضایی ۱۱۰

۳-۱-۱- ماهیت موضوعات عرفی ۱۱۰

۳-۱-۲- ماهیت احکام امضایی ۱۱۲

۲-۱-۳- بررسی دلایل زمانمند بودن احکام امضایی ۱۱۸

۳-۱-۲-۱- قوام بخشی موضوع توسط عرف دوران تشریح ۱۱۸

۳-۱-۲-۲- اعتبار احکام امضایی مشروط به تأیید سیره عقلای عصر حاضر ۱۱۹

۳-۱-۲-۳- دیدگاه برگزیده ۱۲۱

۲-۲- طریقت داشتن مجازاتهای اسلامی ۱۲۵

۱-۲-۳- تبعیت احکام از مصالح و مفاسد ۱۲۶

۳-۱-۲- مفهوم مصلحت ۱۲۶

۳-۲-۱- متغیر بودن مصالح و مفاسد ۱۲۷

۲-۲-۳- اهداف کیفر در حقوق جزای عرفی ۱۲۹

۳-۲-۱- بررسی نظریه سزادهی ۱۲۹

۳-۲-۲- دیدگاه اصالت سود ۱۳۳

۳-۲-۳- دیدگاه‌های تلفیقی ۱۳۶

۳-۲-۳- اهداف مجازات در نظام کیفری اسلام ۱۳۷

۳-۲-۱- سزادهی و اجرای عدالت ۱۳۷

۳-۲-۳- اصلاح و تربیت بزه‌کار ۱۳۹

- ۳-۳-۲-۳ - بازدارندگی ۱۴۰
- ۳-۳-۲-۴ - حمایت از ارزش‌های جامعه ۱۴۲
- ۳-۳-۲-۵ - دیدگاه برگزیده ۱۴۲
- ۳-۲-۴-۱ - طریقت داشتن اجرای مجازاتهای اسلامی ۱۴۵
- ۳-۲-۴-۱ - دلایل موضوعیت نداشتن اجرای مجازاتهای اسلامی ۱۴۵
- ۳-۲-۴-۲ - بررسی و نقد دلایل موضوعیت داشتن اجرای مجازاتهای حدی ۱۵۲
۱. عدم جواز تعطیلی حدود ۱۵۲
۲. عدم جواز تأخیر در اجرای حدود ۱۵۵
۳. عدم جواز شفاعت در حدود ۱۵۷
۴. عدم جواز کفالت در حدود ۱۶۰
- ۳-۳-۳ - موانع اجرای حدود در زمان غیبت ۱۶۱**
- ۳-۳-۱-۱ - بررسی دیدگاه فقهای امامیه ۱۶۲
- ۳-۳-۱-۱ - دیدگاه جواز اقامه حدود ۱۶۲
- ۳-۳-۱-۲ - دیدگاه عدم جواز اجرای حدود ۱۶۸
- ۳-۳-۱-۳ - عدم جواز اجرای حدودی که منجر به قتل یا جراحت می‌گردد ۱۷۱
- ۳-۳-۱-۴ - دیدگاه برگزیده ۱۷۲
- ۳-۳-۲ - شرایط اجرای حدود در زمان غیبت ۱۷۶
- ۳-۲-۳-۱ - لزوم اقامه حدود توسط فقیه جامع شرایط ۱۷۶
- ۳-۲-۳-۲ - داشتن شأن حاکمیت ۱۷۸
- ۳-۲-۳-۳ - ایمن بودن از ضرر ۱۷۹
- ۳-۴ - گستره اختیارات حاکم اسلامی در عدم اجرای مجازاتهای اسلامی ۱۸۱**
- ۳-۴-۱ - اختیارات حاکم اسلامی در تغییر مجازاتهای تعزیری ۱۸۲
- ۳-۴-۱-۱ - اختیار حاکم در تعزیرات غیر منصوص ۱۸۳

- ۱۸۴..... ۳-۴-۱-۲- اختیار حاکم در تعزیرات منصوص
- ۱۸۶..... ۳-۴-۲- مبانی اختیارات حاکم اسلامی در عدم اجرای برخی از مجازات‌های منصوص شرعی
- ۱۸۷..... ۳-۴-۲-۱- حفظ نظام اسلامی
- ۱۸۹..... ۳-۴-۲-۲- تأثیر مصلحت در امکان توقف اجرای حدود
- ۱۹۰..... ۳-۴-۲-۲- قاعده درء
- ۱۹۱..... ۳-۴-۲-۳- تزامم اجرای حدود
- ۱۹۱..... الف) تزامم اجرای حدود با حرمت «وهن دین»
- ۱۹۵..... ب) تزامم اجرای حدود با قاعده «لأضرر»
- ۱۹۷..... ج) تزامم اجرای حدود با قاعده «لأحرج»
- ۱۹۸..... ۳-۴-۲-۴- دیدگاه برگزیده

نتیجه ۲۰۴

منابع و مأخذ ۲۰۹

مقدمه

۱. بیان مسئله

نظام کیفری اسلام، یکی از پیشرفته‌ترین نظام‌های کیفری دنیا است. اصول اساسی این نظام در دنیا جزو اصول مدرن و مترقی حقوق کیفری تلقی می‌گردد؛ اصولی مانند اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها، اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری، اصل تساوی همگان در برابر قانون و... اما چالشی که نظام کیفری اسلام با آن روبرو است، تغییر و تحول نیازهای انسانی، شرایط و مقتضیات زمانی و مکانی است. این مسئله باعث ایجاد این سؤال شده است که آیا مجازات‌های اسلامی ابدی و غیر قابل تغییر است یا این که می‌توان مجازات‌های دیگری جایگزین آنها کرد؟ به همین جهت در ده‌های اخیر از سوی فقها و حقوق‌دانان، نسبت به مجازات‌های اسلامی واکنش‌های متفاوتی ابراز شده است. بسیاری از فقها معتقدند: مجازات‌های اسلامی به خصوص مجازات‌های منصوص شرعی ثابت، ابدی و غیر قابل تغییر است. بعضی دیگر معتقدند: تغییر زمان، مکان و عرف‌های مختلف باعث تغییر حکم می‌شود. لذا مجازات‌های اسلامی قابل تغییر است و می‌توان بجای آن‌ها مجازات‌های دیگری انتخاب نمود.

با توجه به مباحث فوق، در این پژوهش می‌خواهیم به این مسأله بپردازیم که آیا دلایل و مستندات فقهی بر امکان تغییر مجازات‌های اسلامی وجود دارد یا خیر؟ چنانچه پاسخ مثبت باشد، در صورت لزوم می‌توان بعضی از مجازات‌های اسلامی را تغییر داد. اما چنانچه پاسخ منفی باشد، آیا راهی برای توقف اجرای این مجازات‌ها و اجرای مجازات‌های دیگر به جای آن‌ها وجود دارد؟

۲. ضرورت تحقیق

تغییر عرفها و جوامع باعث شده در ذهن حقوق دانان و نویسندگان این سؤال ایجاد شود که آیا مجازات‌های اسلامی هم به تبع تغییر عرفها، جوامع، زمان و مکان قابل تغییر است یا این که قابل تغییر نیست و باید به همان شیوه دوران تشریح اجرا شود. از سوی دیگر اجرای بعضی از مجازات‌های اسلامی مانند سنگسار، قطع اعضای بدن و... بر خلاف حقوق بشر پنداشته می‌شود. از این رو فقها و حقوق دانان اسلامی برای حل این تعارض دیدگاه‌های متفاوتی ابراز داشته‌اند. با توجه به مباحث فوق لازم است به این مسئله پرداخته شود که آیا از نظر فقهی امکان تغییر مجازات‌های اسلامی وجود دارد یا خیر؟

۳. پیشینه تحقیق

در خصوص امکان‌سنجی جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی تاکنون تحقیق جامع و مستقلی نگاشته نشده است. البته در مورد نقش زمان و مکان در احکام اسلامی، کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است، اما مهمترین منابعی که با موضوع بحث ما مرتبط می‌باشد، منابع ذیل است: الف) پایان‌نامه‌ای تحت عنوان «امکان‌سنجی تبدیل مجازات‌های حدی» توسط آقای حسن یعقوبی در سال ۱۳۹۳، در دانشگاه شهید باهنر کرمان، نوشته شده است. در این پایان‌نامه اجرای حدود در زمان غیبت بررسی شده است. از نظر نویسنده بررسی منابع اولیه از جمله آیات، روایات و دلایل عقلی برای اقامه حدود نشان می‌دهد که حکم اولی در این موضوع جواز اقامه حدود است. در ادامه جواز اجرای این مجازات‌ها در صورت بروز موانع متعدد از جمله عدم بسط ید، ضرر به دین، تنافی با اعلامیه جهانی حقوق بشر و دیگر موارد، با توجه به احکام ثانویه و از منظر مقتضیات زمان و مکان مورد نقد و بررسی قرار گرفته است که بر اساس این بررسی گاهی حکم اولیه اجرای حدود متوقف و یا تبدیل به مجازات تعزیری و از نوع خفیف‌تر می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در این پایان‌نامه فقط مسئله جواز یا عدم جواز اجرای حدود در زمان غیبت که بین فقهای شیعه اختلافی است، بررسی شده است.

ب) رساله دکتری با عنوان «نقش زمان و مکان در حقوق اسلامی» توسط آقای علی اکبر ایزدی فرد، در سال ۱۳۹۵ در دانشگاه مازندران دفاع شده است. نویسنده در این رساله به این نتیجه رسیده است که در ابواب جزایی تغییر در حکم بواسطه تغییر در موضوع، متعلق و ملاک حکم امکان پذیر است. دلایل وی عبارت است از: عدم تعیین حدود و ثغور بعضی از عناوین جزایی توسط شارع و گذاشتن آن به عهده عرف، مطلق گذاشتن برخی از ادله، روشن شدن ملاک‌های برخی احکام و دادن اختیار گسترده به حاکم اسلامی.

همان طور که ملاحظه می‌شود. مباحث مطرح شده در این رساله به مجازات‌های اسلامی اختصاص ندارد، بلکه ابواب جزایی را مورد مطالعه قرار داده است. نویسنده به مسئله تغییر پذیری مجازات‌های منصوص نپرداخته و فقط در یک مورد به بحث در مورد تغییر در شیوه مجازات تشهیر پرداخته است.

ج) رساله دکتری با عنوان «ثابت و متغیر در نظام جزایی اسلام» توسط آقای حسن رضایی با راهنمایی آقای مجتهد شبستری در دانشگاه تربیت مدرس در تابستان ۱۳۸۱ دفاع شده است. نویسنده این

رساله ثبات و تغییر در نظام جزایی اسلام را تابع ثبات و تغییر در پیش فرض‌های مفسران متون اسلامی دانسته است. پیش فرض‌های مورد اشاره عبارت است از: پیش فرض‌های خداشناسانه، هستی شناسانه، انسان شناسانه، دین شناسانه، معرفت شناسانه، فرهنگ شناسانه و زبان شناسانه. همان طور که ملاحظه می‌شود شیوه بحث نویسنده در این رساله برون فقهی است. در حالی که ما در این رساله امکان سنجی تغییر مجازات‌های اسلامی از منظر فقهی را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

د) کتابی با عنوان «تأثیر زمان و مکان بر قوانین جزایی اسلام» توسط آقای حمید دهقان نگاشته شده است.^۱ در این کتاب نیز دیدگاه‌های مختلف در مورد تأثیر زمان و مکان بر قوانین جزایی اسلام و سپس معیارهای احکام ثابت و متغیر بررسی شده است.

ه) رساله دکتری با عنوان «اختیار حاکم در تعدیل، تبدیل و اسقاط مجازات‌های منصوص شرعی» توسط آقای مصطفی مسعودیان خوزانی، با راهنمایی آقای محمد اسحاقی آستانی در دانشکده الهیات

^۱ - این کتاب نخستین بار در سال ۱۳۷۶ شمسی توسط انتشارات مدین در ۲۶۸ صفحه به چاپ رسیده است.

و معارف اسلامی دانشگاه تهران در شهریور ۱۳۹۵ش، دفاع شده است. نویسنده به این نتیجه رسیده است که هر چند مقتضای حکم اولی عدم امکان تغییر مجازات‌های منصوص است، اما مقتضای حکم ثانوی امکان تغییر بعضی از این مجازات وجود دارد.

(و) کتابی با عنوان «نقش زمان و مکان در نظام کیفری اسلامی» توسط آقای حسن رضایی نوشته شده است.^۱ این کتاب به چهار بخش تقسیم شده است. بخش اول به خصایص و مسائل نظام کیفری اسلامی پرداخته است. بخش دوم به چگونگی تأثیرگذاری مقتضیات زمان و مکان بر نظام کیفری اسلامی پرداخته است که خود مشتمل بر پنج فصل است:

فصل نخست: تأثیرگذاری مقتضیات زمان و مکان بر احکام منصوصه کیفری. فصل دوم: تأثیرگذاری مقتضیات زمان و مکان بر احکام مستنبطه کیفری. فصل سوم: تأثیرگذاری مقتضیات زمان و مکان بر احکام حکومتی. فصل چهارم: تأثیرگذاری مقتضیات زمان و مکان بر احکام قضایی کیفری. (مقاله‌ای تحت عنوان «امکان‌سنجی گذار از مجازات‌های بدنی» توسط آقای رحیم نوبهارنگاشته شده است.^۲ در این مقاله به برخی از دلایل امکان جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات‌های منصوص شرعی مانند عبادی نبودن احکام جزایی، امضایی بودن مجازات‌های اسلامی و.. پرداخته شده است.

(ح) مقاله‌ای تحت عنوان «تبدیل و جایگزینی مجازات‌های اسلامی با مقتضیات زمان» توسط آقایان سعید هادی نجف‌آبادی و محمدرضا آیتی نوشته شده است.^۳ نویسندگان این تحقیق تبدیل و جایگزینی مجازات‌های شرعی منصوص و غیر منصوص با سایر مجازات‌های متعارف یا روش‌های اصلاح‌گرایانه را از نظر قواعد و ساختارهای درون دینی امکان‌پذیر و از نگاه تناسب با مقتضیات زمان یک ضرورت تاریخی دانسته‌اند. در این مقاله نیز مبنای اصلی همان مسئله عدم جواز اجرای حدود در زمان غیبت است که یک مسئله اختلافی بین فقهای شیعه است.

^۱ - این کتاب نخستین بار در سال ۱۳۸۲ توسط مؤسسه چاپ و نشر عروج منتشر شده است

^۲ - این مقاله در شماره ۲ فصلنامه علمی - پژوهشی کاوشی نو در فقه در تابستان ۱۳۹۶ منتشر شده است.

^۳ - این مقاله در شماره ۴۶ فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی در زمستان ۱۳۹۵ منتشر شده است.

۴. نوآوری تحقیق

تاکنون پیرامون این موضوع، تحقیق جامعی صورت نگرفته است. پژوهش‌های انجام شده عمدتاً به مسئله جواز یا عدم جواز اجرای حدود در زمان غیبت یا نقش زمان و مکان در احکام کیفری پرداخته است. در هیچ‌کدام از تحقیقات صورت گرفته امکان‌سنجی تغییر مجازات‌های اسلامی از منظر فقهی به صورت مفصل بررسی نشده است. در این تحقیق، دلایل مخالفان و موافقان امکان تغییر مجازات‌های اسلامی بررسی و نقد شده است. در نهایت دیدگاه برگزیده نویسنده تبیین شده است.

۵. سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق

۱. سؤال اصلی: دلایل امکان یا عدم امکان جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی

چیست؟

۲. سؤال‌های فرعی

(الف) رابطه میان احکام امضایی و تغییرپذیری مجازات‌های اسلامی چیست؟

(ب) مجازات‌های اسلامی موضوعیت دارد یا طریقت؟

(ج) اختیار حاکم اسلامی در جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی تا چه اندازه است؟

(د) اجرای حدود در زمان غیبت با چه موانعی روبرو است؟

۶. فرضیه تحقیق

۱. فرضیه اصلی: با توجه به دلایل و مستندات فقهی، جایگزینی مجازات‌های عرفی بجای

مجازات‌های اسلامی امکان‌پذیر است.

۲. فرضیه‌های فرعی

(الف) مجازات‌های اسلامی طریقت دارد و لذا قابل تغییر است.

(ج) عمده مجازات‌های اسلامی جزو احکام امضایی محسوب میشود. از سوی دیگر احکام امضایی

قابل تغییر است، لذا مجازات‌های اسلامی قابل تغییر است.

ب) حاکم اسلامی دارای اختیارات گسترده‌ای است و به همین دلیل می‌تواند مجازات‌های اسلامی را تغییر دهد.

د) اجرای حدود در زمان غیبت با موانع جدی روبرو است.

۷. روش تحقیق

روش تحقیق تحلیلی-توصیفی و روش جمع‌آوری مطالب کتابخانه‌ای است و با مراجعه به منابع معتبر فقهی، اصولی، تفسیری، حدیثی و حقوقی صورت گرفته است.

۸. ساختار کلی تحقیق

از آنجا که موضوع این رساله امکان یا عدم امکان جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی است، پیش از ورود به مباحث اصلی لازم است، ماهیت مجازات‌های اسلامی و عرفی بیان شود. از سوی دیگر بحث امکان و عدم امکان تغییر مجازات‌های اسلامی، با بحث احکام ثابت و متغیر و عوامل تغییر حکم ارتباط مستقیم دارد. لذا در بخش اول، ابتدا مفهوم، اقسام و ماهیت مجازات در نظام کیفری اسلام و حقوق جزای عرفی بررسی شده است. سپس این مسئله که کدام دسته از احکام شریعت اسلام ثابت است و کدام متغیر، بررسی شده است. در نهایت عواملی که باعث تغییر حکم می‌شود، مورد بررسی قرار گرفته است.

از آنجا که در مورد این موضوع، دو دیدگاه وجود دارد؛ مخالفان و موافقان امکان جایگزینی مجازات عرفی بجای مجازات اسلامی، لذا در بخش دوم دیدگاه مخالفان و در بخش سوم دیدگاه موافقان مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین در این بخش، در انتهای هر فصل دیدگاه برگزیده نویسنده تبیین شده است.

بخش اول: مبانی نظری

فصل اول: ماهیت مجازات در نظام کیفری اسلام و حقوق جزای عرفی

فصل دوم: معیارهای شناخت احکام ثابت و متغیر و شرایط آن